

ВИДИ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ПОРУШЕННЯ ЕКОЛОГІЧНОГО ЗАКОНОДАВСТВА

*Осіпик К. О., курсант,
Логінова М. В., викладач кафедри цивільно-правових дисциплін
Дніпровський державний університет внутрішніх справ,
м.Дніпро, Україна
Fanv33675@gmail.com*

Юридична відповідальність є одним із видів соціальної відповідальності, яка характеризується такими основними ознаками: застосуванням державного примусу, наявністю негативних наслідків, процесуальною формою реалізації та відповіддю на винні дії, що порушують суспільні інтереси. Щодо екологічних правопорушень, слід зазначити, що відповідальність у сфері охорони довкілля зазвичай настає за адміністративні або кримінальні правопорушення. Тому, на наш думку, слід детальніше розглянути кожний вид відповідальності окремо. Р.А. Калюжний, С.М. Тимченко, Н.М. Пархоменко, розглядають юридичну відповідальність як передбачений правовими нормами обов'язок (міра покарання) суб'єкта, винного у вчиненні правопорушення, нести несприятливі наслідки. Учасниками правовідносин, які виникають, змінюються чи припиняються у зв'язку з юридичною відповідальністю, є як держава в особі правоохоронних органів і організацій, третейські та міжнародні суди тощо, так і суб'єкт, винний у скоєнні правопорушення [1, с. 58]

Адміністративне правопорушення, відповідно до ст. 9 КУпАП, є протиправною, винною (умисною або необережною) дією або бездіяльністю, що посягає на громадський порядок, власність, права та свободи громадян, а також на встановлений порядок управління. За такі порушення, якщо вони не передбачають кримінальної відповідальності, настає адміністративна відповідальність згідно із законом [2].

У КУпАП України (глава VII) передбачені конкретні склади адміністративних екологічних правопорушень, із зазначенням суб'єктів відповідальності, санкцій і правомочностей органів, що мають право застосовувати заходи адміністративної відповідальності. Адміністративне законодавство регулює відповідальність за порушення земельного, водного, лісового законодавства, законодавства про надра, охорону атмосферного повітря, тваринного світу та екологічну безпеку. У Кодексі про адміністративні правопорушення міститься понад 60 складів екологічних правопорушень та відповідальність за них [2].

Правопорушення в галузі охорони і використання земель включають порушення встановлених законодавством норм щодо раціонального

використання та охорони земельних ресурсів. До таких порушень належать незаконне використання земель, порушення правил охорони ґрунтів, самовільне зайняття земельних ділянок, невиконання вимог щодо захисту земель від ерозії, забруднення, виснаження та інших негативних явищ. За ці дії передбачена адміністративна відповідальність, яка регулюється Кодексом України про адміністративні правопорушення.

Адміністративна відповідальність за порушення законодавства про надра передбачена статтями 47, 57, 58 Кодексу України про адміністративні правопорушення – (далі КУпАП). Так, згідно зі ст. 47 КУпАП України посадові особи і громадяни несуть адміністративну відповідальність за порушення права державної власності на надра, що виявляється в самовільному користуванні надрами, укладенні угод, які у відкритій чи прихованій формі порушують зазначене право [2].

Щодо правопорушень в галузі охорони і використання вод, погоджуємось з думкою Овчаренко О.С. підкреслює, що питання суб'єктів права державної власності на водні ресурси та надра України регулюються іншим чином. Води та надра є виключною власністю народу України й можуть надаватися лише для користування. Право власності на них здійснюється народом України через Верховну Раду України, Верховну Раду Автономної Республіки Крим та місцеві ради. Окремі повноваження щодо управління водними ресурсами та надрами можуть бути делеговані відповідним органам державної виконавчої влади [3, с. 63].

Щодо правопорушень в галузі охорони та використання лісів, можемо зазначити, що правові норми, що регулюють охорону лісів, визначають межі активних дій людей для досягнення цілей охорони лісів. Вони встановлюють права та обов'язки учасників лісоохоронних правовідносин, а також забезпечують узгодженість, організованість і порядок у системі охорони лісів і використання лісових ресурсів. Правова охорона лісів реалізується шляхом застосування всіх правових норм, пов'язаних із охороною та використанням лісових ресурсів.

Важливу роль в забезпеченні охорони атмосферного повітря відіграють заходи впливу на порушників законодавства. Так, за ст. 33 Закону «Про охорону атмосферного повітря», особи, винні: в порушенні прав громадян на безпечне для життя і здоров'я навколишнє природне середовище; в перевищенні нормативів допустимих викидів забруднюючих речовин стаціонарних джерел в атмосферне повітря та нормативів гранично допустимого впливу фізичних та біологічних факторів стаціонарних джерел; перевищенні нормативів вмісту забруднюючих речовин у відпрацьованих газах пересувних джерел та ін [4].

Основним об'єктом адміністративних правопорушень у сфері рослинного та тваринного світу є суспільні відносини, що виникають у контексті охорони природи, використання природних ресурсів, а також

охорони пам'яток історії та культури. Крім того, до цього категорії належать відносини, які порушують встановлений порядок управління. Ці суспільні відносини регулюються статтями 63-90 Кодексу про адміністративні правопорушення.

Кримінальний кодекс України об'єднує злочини в сфері екології в Розділі VIII «Злочини проти довкілля», який включає 19 складів злочинів. Одним із прикладів є забруднення або псування земель (ст. 239 КК) [5], предметом якого є землі будь-якого цільового призначення. У даному випадку «землі» охоплюють верхній шар земної поверхні в межах зони аерації, що означає верхню товщу земної кори між поверхнею і дзеркалом ґрунтових вод. Складові юридичної ознаки предмета забруднення або псування земель включають: 1) форму законодавчого визначення — землі, що визначені безпосередньо в ст. 239 КК України; 2) вартість земель; 3) місце розташування земельної ділянки; 4) цільове призначення земель. Щодо визначення основного безпосереднього та додаткових об'єктів забруднення або псування земель, науковці не мають єдиної думки. Козлюк Л.Г. вважає, що об'єктом злочину, передбаченого ст. 239 КК, є екологічно безпечний стан, який визначає придатність земель для їх використання за призначенням. Проте само поняття «екологічно безпечний стан» не розкривається автором, а його нормативне визначення відсутнє, що вказує на необхідність додаткових пояснень. Водночас авторка також вводить термін «екологічна безпека», який він трактує як правове благо, неперехідну цінність для людського суспільства, що базується на певній системі гарантій безпеки існування природного середовища і людини [6, с. 47].

Слід додати, що порушення екологічного законодавства також несе за собою цивільно-правову відповідальність. Так, на думку Логінової М.В. цивільно-правова відповідальність – це багатогранне правове явище, що включає не тільки додаткові (охоронні) суб'єктивні права потерпілого та юридичні обов'язки правопорушника, а й реальні дії потерпілого та юрисдикційних органів щодо притягнення винної особи до відповідальності, відновлення первісного становища шляхом відшкодування шкоди (збитків) припинення вчиненого правопорушення, застосування штрафних санкцій, зазнання (виконання) правопорушником вжитих щодо нього примусових заходів (санкцій) майнового характеру, що зменшують його майновий добробут та погіршують його суспільний стан [7, с. 45]

Отже, з вищесказаного можна зробити висновок, що норми адміністративного права та інші законодавчі акти України, що стосуються екологічної відповідальності, передбачають покарання за порушення норм і стандартів, розглянутих у даному дослідженні. Зокрема, адміністративне законодавство встановлює різні заходи адміністративного впливу для різних видів екологічних правопорушень, тоді як кримінальне законодавство передбачає кримінальні покарання за серйозніші порушення екологічних

норм. Ці правові механізми спрямовані на забезпечення ефективного контролю за дотриманням екологічних норм і стандартів з метою збереження навколишнього середовища та захисту здоров'я населення.

Список джерел:

1. Тимченко, С. М., et al. Теорія держави та права: Навчальний посібник для підготовки до складання державного іспиту. К.: КЮІ МВС України, 2005.
2. Кодекс України про адміністративні правопорушення (статті 1 – 212-24), Кодекс України; Закон, Кодекс від 07.12.1984 № 8073-Х. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10#Text>. (дата звернення: 12.10.2024)
3. Овчеренко, О. С. "ДЕРЖАВНА ВЛАСНІСТЬ НА ПРИРОДНІ РЕСУРСИ В УКРАЇНІ." ББК 67Я431: 380.
4. Про охорону атмосферного повітря: Закон України від 16.10.1992 р. №2707-ХІІ, поточна редакція від 01.10.2023 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2707-12#Text> (дата звернення: 12.10.2024)
5. Кримінальний кодекс України від 05.04.2001 р. №2341-ІІІ. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text> (дата звернення: 12.10.2024)
6. Турлова, Ю. А., Поліщук, Г. С., Козлюк, Л. Г., & Пенязькова, О. О. (2021). Злочини проти екологічної безпеки: проблемні питання систематизації. *Ядерна та радіаційна безпека*, 2(90), 42-51.
7. Новосядлий, А. В., & Логінова, М. В. (2022). Специфіка цивільно-правової відповідальності.